

УДК 371.134

Вікторія Полехіна

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ В США: ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА БАКАЛАВРІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

У статті розглядаються питання розвитку соціальної освіти в США. Аналізуються деякі особливості теоретичної і практичної підготовки бакалаврів соціальної роботи, яка здійснюється в американських університетах, коледжах, школах соціальної роботи.

Ключові слова: соціальна освіта, соціальні працівники, бакалавр, США.

Постановка проблеми. Впродовж останніх десятиріч в Україні все більшого поширення набуває професійна соціальна робота, що актуалізує проблему підготовки високо-кваліфікованих фахівців соціальної сфери.

Слід підкреслити, що деякі елементарні форми соціальної роботи були відомі людству ще кілька століть тому. Вони зазвичай зводились до благодійності, надання допомоги хворим, бідним, безробітним, дітям-сиротам, дітям з неблагополучних сімей, засудженим тощо. Основні принципи соціальної роботи, які через багато століть послужили основою для формування наукової концепції соціальної роботи, були закладені ще в давніх цивілізаціях Єгипту, Китаю, Греції. Перехід від системи допомоги до оформлення професійної діяльності – соціальної роботи набув актуальності на межі XIX – XX століття. Велика Британія і США були країнами, де соціальна робота вперше оформилася як особливий вид діяльності. На початку XX століття в Європі і Америці вже діяло 14 шкіл соціальної роботи. У США цю професію зразу стали називати соціальною роботою, а в країнах Європи – соціальною медициною. З часом і в Європі перейшли до американського варіанту її назви.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема професійної підготовки соціальних працівників стала предметом дослідження зарубіжних учених (М.Баркер, Р.Вітгінгтон, М.Доуел, А.Кадушкін, А.Мінахан, Дж.Районд, С.Шардлоу, Ф.Шервіш, Б.Шіфор та ін.), а також українських науковців (А.Капська, О.Карпенко, І.Ковчина, Л.Міщик, І.Мельничук, В.Поліщук, Н.Собчак, В.Тименко та ін.). Проте зарубіжний досвід професійної підготовки фахівців соціальної роботи поки що висвітлений у науковій вітчизняній літературі недостатньо. Особливо це стосується США, де соціальна робота і підготовка фахівців соціальної сфери має тривалу історію і усталені традиції.

Мета статті – проаналізувати особливості соціальної освіти США загалом і підготовку бакалаврів соціальної роботи зокрема.

Виклад основного матеріалу. Сполучені Штати Америки є безперечним лідером у галузі розвитку вищої освіти. Головною ідеєю американської

теоретичної думки відносно вищої освіти є ідея її демократизації, що асоціюється у американців, перш за все, з різноманіт-тям інститутів вищої освіти, академічною свободою, доступністю для широких верств насе-лення. Демократизація обумовлена самою історією виникнення американської державності, яка базується на принципах рівноправності і свободи [4; 5; 8; 13].

Сьогодні в системі вищої освіти США існують три основні типи навчальних закладів: університети, коледжі та спеціалізовані інститути [2; 3; 6].

Університети є ядром вищої школи США і представляють американську систему вищої освіти на міжнародному ринку освітніх послуг. Університети забезпечують високий рівень професійної підготовки, оскільки в них сконцентрований потужний кадровий потенціал, здійснюється значний обсяг наукових досліджень.

Найпоширенішим типом вищих навчальних закладів США є коледж. Американські ко-леджі пройшли тривалий шлях розвитку, в результаті чого сформувалася освітня мережа, що охоплює найбільшу кількість цих ВНЗ. Сучасні коледжі забезпечують освіту різних рівнів – від середнього професійного до магістра і поділяються на три види: магістерські, старші (або чотирирічні) і молодші (або дворічні) коледжі.

Спеціалізовані інститути, як правило, є неакредитованими навчальними закладами і нале-жать до професійної освіти. Спеціалізовані інститути здійснюють професійну підготовку фахівців конкретної галузі. В структурі соціальної освіти функціонують також школи соціальної роботи.

Отже, сьогодні підготовку соціальних працівників у США здійснюють школи соціальної ро-боти, коледжі та університети. Програмами передбачено три рівні підготовки: ступінь бакалавра, магістра та доктора соціальної роботи. У США функціонують 455 акредитованих програм на рівні бакалаврату і 174 на рівні магістратури; підготовка докторів соціальної роботи здійснюється за 61 програмою [12]. Сучасна трирівнева система підготовки соціальних працівників у США формува-лась протягом майже столітнього періоду і остаточно оформилась лише в середині 80-х років ми-нулого століття. Саме у цей період відбулось включення програм підготовки бакалаврів до систе-ми вищої освіти, що стало вирішальним чинником розвитку соціальної освіти цієї країни. Підгото-вка соціальних працівників у США на кожному з рівнів (бакалавр, магістр, доктор) здійснюється з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності, професійних функцій і обов'язків.

Рада з освіти у соціальній роботі (The Council of Social Work Education (CSWE)), яка формує стандарти підготовки соціальних працівників у США, акредитувала у 2012 році 480 програм підготовки бакалаврів. Соціальні працівники із ступенем бакалавра найбільш поширені в США. Вони є практиками загального профілю, тобто фахівцями, які працюють з окре-мими індивідами, сім'ями, групами та громадами і не обмежують діяльність певними сфера-ми практики або певними категоріями населення. Такі спеціалісти володіють трьома основ-ними методами соціальної роботи –

робота з індивідом, групова робота і організація громади та мають загальне уявлення про дослідницьку роботу та організаційну діяльність.

Як зазначають американські науковці А.Мораліс та Б.Шіфор, такий підхід до соціальної роботи був розроблений на початку 60-х років ХХ століття з метою «охопити усе поле діяльності соціальної роботи», адже для ефективного вирішення багатьох проблем необхідне втручання у системи різних рівнів, координація їхніх дій, обмін ресурсами, співпраця [9].

Сьогодні дослідники американської соціальної роботи вважають, що підготовка соціальних працівників у США – це активне поєднання теорії з практикою, навчання з дослідницькою діяльністю на базі гуманістичного підходу. Серед основних пріоритетів навчання соціальних працівників можна визначити поєднання особистісного та діяльнісного підходів, тривалу практику в державних соціальних агентствах або приватних благодійних організаціях, яких досить багато в США [7, с.46].

Початковий освітній рівень з соціальної роботи в США – це *ступінь бакалавра*, який отримують після чотирьох років навчання, і основна вимога до надання якого – відповідність програмі підготовки фахівців із соціальної роботи даного рівня, а також відповідність вимогам до освіти, що акредитовані Радою з соціальної освіти. Теоретичне навчання поєднується з практикою в соціальних агентствах.

Єдиним органом, який формує стандарти підготовки соціальних працівників на рівні бакалаврату, у США є Рада з освіти у соціальній роботі (The Council of Social Work Education (CSWE)), заснована ще у 1952 році.

Керівництвом для розробки навчальних планів підготовки соціальних працівників у США є інструкція «Освітня політика та акредитаційні стандарти». Цей документ визначає вимоги до організації, управління, реалізації навчальних планів та програм підготовки бакалаврів і магістрів соціальної роботи у США. Відповідно до нього програми підготовки бакалаврів соціальної роботи повинні містити детальний опис соціальної роботи як сфери діяльності її випускників, перелік необхідних знань, вмінь, навичок, функцій, а також цінностей, що впливають із специфіки їх діяльності [11].

Усі програми підготовки бакалаврів соціальної роботи повинні:

- забезпечувати вивчення курсів із практики соціальної роботи з різноманітними категоріями клієнтів на усіх рівнях (мікро-, мезо- та макропрактика) а також курсів, які містять знання про соціальний контекст практики соціальної роботи, його зміни, динаміку цих змін;
- ознайомлювати студентів з цінностями та етикою соціальної роботи;
- формувати у випускників усвідомлення необхідності подальшого професійного розвитку та удосконалення.

Метою діяльності програми є підготовка соціальних працівників загального профілю, здатних:

- застосувати навички критичного мислення в контексті професійної практики соціальної роботи;
- розуміти значення професії, її етичні норми і принципи;

- дотримуватися етики соціальної роботи;
- практикувати без дискримінації та з повагою до клієнта, використовуючи знання і навички практики щодо віку, соціального стану, кольору шкіри, культури, дієздатності, етнічної приналежності, сімейного стану, національного походження, релігії, статі та сексуальної орієнтації клієнта;
- проявляти відданість професії;
- розуміти форми і механізми дискримінації, а також стратегії змін, які сприяють ста-новленню соціальної та еконо-мічної справедливості;
- знати, розуміти та інтерпретувати історію соціальної роботи як виду професійної ді-яльності, її сучасну структуру і проблеми;
- застосовувати знання і вміння соціального працівника загального профілю при робо-ті з соціальними системами всіх рівнів: з особою, сім'єю, групою, організацією або громадою тощо;
- використовувати знання біологічних, психічних і соціальних чинників, які вплива-ють на розвиток і поведінку індивідів, розуміти принципи взаємодії між індивідами і соціа-льними системами (сім'ями, групами, організаціями);
- аналізувати вплив соціальної політики на діяльність агентств, клієнтів та соціальних працівників;
- розуміти форми і механізми пригнічення та дискримінації і застосовувати стратегії заступництва/захисту і соціальних змін, які сприяють розвитку соціальної та економічної справедливості;
- оцінювати результати наукових досліджень, використовувати їх у своїй діяльності, особливо на практиці;
- диференціювати і використовувати комунікаційні вміння відповідно до категорії співрозмовників: клієнтів, колег, членів громади;
- працювати у рамках структури організацій і системи надання послуг, вносити необ-хідні організаційні зміни;
- ефективно використовувати відповідні технології соціальної практики.

Після успішного закінчення навчання бакалаври повинні
ЗНАТИ про:

- вплив цінностей домінуючої культури, економічної структури та історичних питань гноблення та дискримінації на розвиток людства, на поведінку клієнтів групи «ризик»;
- етапи розв'язання проблем, що лежать в основі практики соціальної роботи та засто-совуються в роботі з окремими особами, сім'ями, групами, організаціями та громадами;
- важливість посередницької діяльності, запровадження зв'язків і побудову соціальних мереж при обслуговуванні;
- історію соціальної політики, соціального захисту, вплив політики (федеральної, державної, місцевої) та агентств на потреби клієнтів та соціальних служб і перспективи її розвитку.

ВМІТИ:

- ефективно взаємодіяти з клієнтами, створюючи комфортні умови для вирішення їх проблеми та налагодження сприятливих стосунків;
- ефективно оцінювати потреби клієнтів з екологічної та культурної точок зору;
- розробляти ефективну систему заходів соціальної підтримки;
- забезпечувати постійний моніторинг надання допомоги з метою належної і своєчасної реалізації стратегії втручання;
- ефективно функціонувати в агентстві/організації, а також поліпшувати практику соціальної роботи за необхідності;
- використовувати відповідні технології в практиці соціальної роботи [1].

Згідно з вимогами «Освітньої політики та акредитаційних стандартів», навчальні плани підготовки бакалаврів повинні передбачати обов'язкове оволодіння знаннями, що стосуються поведінки людини у соціальному середовищі, теорії і практики соціальної роботи, соціальної політики і служб соціального забезпечення, етики соціальної роботи, досліджень і практики.

У США існують єдині для всіх програм підготовки соціальних працівників вимоги до змісту навчальних планів; конкретні ж вимоги до змісту, кількості та послідовності проходження навчальних курсів, систему оцінювання знань студентів навчальні заклади встановлюють самостійно.

Навчальний план підготовки соціальних працівників у школах соціальної роботи складають вступні й основні курси.

Вступні курси, які вивчають протягом першого семестру, надають студентам знання із загальної соціальної практики й служать своєю платформою для вивчення основних курсів. Наповнення навчального плану індивідуальне для кожного студента, виходячи з його рівня знань. Усі студенти, які навчаються в школах соціальної роботи США, повинні обрати для себе так звану «подвійну концентрацію» (dual concentration): визначити практичний метод навчання й галузь практики. Вибір цих двох елементів впливає на те, які курси відвідуватимуть студенти, а також вибір місця для проходження практики. Галузь практики включає обраний напрям діяльності, тобто його специфіку, процедури (наприклад, діти та молодь в сім'ях і суспільстві; люди похилого віку; охорона здоров'я; спільноти й соціальні системи).

Навчальні плани підготовки бакалаврів соціальної роботи, крім обов'язкових курсів, передбачають вивчення курсів за вибором. Факультативні дисципліни студенти обирають відповідно до своєї наукової (практичної) зацікавленості, що дозволяє посилити диференціацію навчання. Як свідчить практика, найбільшою популярністю користуються такі курси, як «Шлюб і сімейні стосунки», «Соціальна робота у медичній сфері», «Геронтологія: соціальні аспекти», «Старіння населення», «Наркотики, алкоголь та суспільство», «Охорона психічного здоров'я», «Адміністрування та менеджмент», «Охорона дитинства», «Соціальна робота за рубежом», «Соціальні служби для дітей», «Злочинність серед неповнолітніх» тощо.

Підготовка студентів шкіл соціальної роботи неможлива без проходження *польової практики*, основні завдання якої включають: отримання технічних навичок відповідно до галузі практики та методу практики; застосування й втілення отриманих знань з теорії на практиці; щоденне застосування знань і вмінь, необхідних для розуміння етики, цінностей і цілей соціальної роботи; розуміння розмаїття ролей у соціальній роботі на мікро- та макрорівнях; практику роботи з різними за культурою, расою, етнічним складом людьми. На необхідності посилення практичної підготовки майбутніх спеціалістів соціальної сфери наголошує Американська Національна асоціація соціальних працівників, оскільки навчання на робочому місці дає студентам можливість пов'язати теорію з практикою, усвідомити цінності соціальної роботи та оволодіти конкретними вміннями і навичками [10].

За вимогою Ради з освіти у соціальній роботі всі програми підготовки соціальних працівників включають практичний компонент, який складається з ознайомлення студентів з прийомами і методами роботи та їх безпосереднього включення у діяльність під керівництвом досвідчених педагогів-наставників і викладачів-консультантів. У «Положенні про політику у галузі навчальних планів» вказується, що кожний студент молодших курсів повинен провести на практиці щонайменше 400 годин під керівництвом кваліфікованих спеціалістів, а студент старшого курсу – не менше 900 годин.

Кожний навчальний заклад, що здійснює підготовку працівників соціальної сфери, са-мостійно або спільно із соціальними агентствами, де проходить практика, розробляє навчальну програму з польової практики. Вона має відповідати місії навчального закладу, цілям на навчальному плані, відображати концепцію практики факультету та відповідати потребам громади. Типова навчальна програма польової практики передбачає мету та завдання практики, її кінцевий результат, методи та форми проведення практики, процедуру оцінювання діяльності студентів. Акцент при цьому ставиться на ретельному опрацюванні всіх розділів навчального плану, постановці чітких і послідовних завдань, аналізі результатів діяльності, оскільки це допомагає студентам краще зрозуміти, чого від них чекають викладачі. Однією з основних вимог, що ставляться до програми польової практики, є врахування специфіки соціального закладу (інтернату, притулку, реабілітаційного центру, соціального агентства і т.д.) та категорій клієнтів, яким надається допомога (люди літнього віку, інваліди, фізично чи розумово відсталі люди та ін.). Оцінку навчальним програмам польової практики дають експертні атестаційні комісії, до складу яких входять і практичні працівники.

Після завершення практичної підготовки студенти повинні:

- вміти критично мислити;
- складати та реалізувати план вирішення різноманітних проблем клієнтів;
- використовувати знання про різноманітні ресурси та їх провайдерів, які можуть сприяти вирішенню проблем різних категорій клієнтів;

- дотримуватися етики соціальної роботи;
- вміти працювати з індивідами, сім'ями і групами, а також надавати безпосередні по-слуги;
- вміти оцінювати результати втручання;
- вміти вести необхідну документацію;
- ефективно оцінювати особисті вміння і навички, використовувати супервізію для їх удосконалення.

За польову практику студенти отримують комплексну оцінку, яка враховує оцінку діяльності студента польовим інструктором, координатором практики та викладачем семінару з практики.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, у США не існує універсального стандарту щодо умов організації і проходження практики, крім рекомендованої кількості годин, відведених на кожний рік підготовки спеціалістів. Кожний навчальний заклад має право самостійно організувати практику студентів. В США успішно функціонує система професійної підготовки бакалаврів соціальної роботи, особливості теоретичної і практичної підготовки якої заслуговують подальших досліджень українських учених з метою впровадження їх у вітчизняний освітній простір.

Перспективи подальших розвідок полягають у порівняльному аналізі змісту підготовки бакалаврів соціальної роботи і вітчизняних та зарубіжних освітніх інститутах.

Список використаних джерел

1. Alcorn State University. Bachelor of Social Work Program Sciences [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.alcorn.edu/Academics/Schools/ArtsAndSciences/SocSci/Default.aspx?id=6787>> – Загол. з екрану. – Мова англ.
2. Birnbaum R. How colleges work: The cybernetics of academic organization and leadership / R. Birnbaum. – San Francisco: Jossey-Bass, 1991. – 280 p.
3. Hawkins H. The Making of the Liberal Arts College Identity / H. Hawkins. – New Brunswick, CT: Transaction Publishers, 2000. – P. 1 – 25.
4. Duderstadt J. J. A University for the 21st Century / J. J. Duderstadt. – Ann Arbor, MI: Univ. of Michigan press, 2000. – 358 p.
5. Education for Democracy: Contexts, Curricula, Assessments / Ed. by W. C. Parker. – The Ohio State Univ.: Inf. Age Publ. Inc., 2002. – 242 p.
6. Kerr C. The Uses of the University / C. Kerr. – N.Y.: Harvard University Press, 2001. – 243 с.
7. Кубицький С.О. Історія соціальної роботи в зарубіжних країнах: навчальний посібник / С.О.Кубицький. – Київ: ДАКККиМ, 2009. – С.46.– 298 с.
8. Lucas C. J. American Higher Education: A History / C. J. Lucas. – N.Y.: St. Martin's Griffin, 1994. – 292 p.

9. Morales A. Social Work: A profession of Many Faces / A.Morales, B.Sheafor. – Boston: Allyn and Bacon, 1990. – 325 p.
10. NASW Standards [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.naswdc.org/practice/default.asp>> – Загол. з екрану. – Мова англ.
11. Собчак Н.М. Зміст і форми професійної підготовки соціальних працівників у системі неперервної освіти США: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професій-ної освіти» / Надія Мирославівна Собчак. - Тернопіль, 2004. – 351 арк.
12. Social Work Portal. A Recourse Tool for Social Work. Schools of Social Work [Електрон-ний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.socialworkers.org/swportal/ssw1>> – Загол. з екрану. – Мова англ.
13. Trow M. Federalism in American Higher Education / M. Trow // Higher Learning in America, 1980-2000 / Ed. by Levine A. – Baltimore: John Hopkins Univ. Press, 1994. – P. 39 – 49.

Виктория Полехина. Развитие социального образования в США: профессиональная подготовка ба-калавров.

В статье рассматриваются вопросы развития социального образования в США. Анализируются неко-торые особенности теоретической и практической профессиональной подготовки бакалавров социальной ра-боты, которая осуществляется в американских университетах, колледжах, школах социальной работы.

Ключевые слова: социальное образование, социальные работники, бакалавр, США.

Victoriya Polehina. The development of social education in USA : professional training of bachelors.

The article deals with the questions of social education development in USA. Some peculiarities of theoretical and practical professional training of bachelors in American universities, colleges and schools of social work are ana-lyzed.

Keywords: social education, social workers, bachelor, USA.